

DR. HÁGER TAMÁS*

A környezet alkotmányos és büntetőjogi védelme, különös tekintettel a vizek élővilágának oltalmára

„Applicatio est vita regulae”
(A szabály élete az alkalmazás.)¹

1. Bevezető gondolatok

A környezet és részeként a természeti környezet törvényi, alkotmányos, illetve büntetőjogi oltalma a modern társadalom szülötte. Napjainkban a civilizált világban törvények védik a környezetet és az azt súlyosan megsértő vagy veszélyeztető személyekkel szemben büntetőjogi szankciókat is kilátásba helyeznek. A természet jövőjének záloga, meghatározója a ma nemzedéke. A jelen társadalmának, a társadalmat alkotó csoportoknak, tagjaiknak és mindenki másnak az alkotmányos kötelezettsége, hogy reális esélyt teremtsen arra, hogy a jövő nemzedéke is egészséges, a megfelelő emberi létet biztosítani képes környezetben éljen. Tanulmányomban a környezet és a természet, hangsúlyosan a vizek élővilága védelmének alkotmányos kérdéseit, a fenntarthatóságot, a visszalépés tilalmát, valamint a büntetőjogi védelem alapvető normáit vizsgálom, – hangsúlyosan a halállomány védelme kapcsán meghatározó orvhalászatot – kitérve az ítélkezési gyakorlat tapasztalataira is. Az alkotmányos és törvényi szabályozás nagyon fontos, de amint a latin mondta, a szabály élete az alkalmazás, ezért

csak akkor működhet a hatékony környezetvédelem, ha az állam és emellett mindenki törekszik a természeti környezetünk megóvására, a jövő nemzedékeinek való egészséges fenntartására. Sajnálatosan azonban egyes, ember által előidézett természeti katasztrófák, illetve az élővilág sérelmére elkövetett bűncselekmények még azt jelzik, hogy a szabályok alkalmazása nem mindig eredményes, mindemellett nem vitás, hogy a normák betartására és betartatására feltétlen törekedni kell.

2. A környezetvédelem alkotmányos, törvényi alapjai és dogmatikai kérdései

Amint már utaltam rá, a környezet védelmének részletes, cizellált szabályozása a modernkor, a XX. és XXI. századi jogalkotásának terméke. Magyarország alkotmánya² már 1972 óta kifejezetten rendelkezik a környezet védelméről.³

A környezetvédelmi jogok valós és hatékony érvényesítésére hazánkban az 1989-es rendszerváltozást követően nyílt meg a lehetőség.⁴ A magántulajdonon alapuló piacgazdaság rendszerének kialakulásával vált az állam képessé arra, hogy felelőssé tegye a gazdálkodó szervezetet az általuk okozott környezeti károkért, másfelől ekkor jöttek létre a jogvédelem olyan hatékony intézményei, mint az Alkotmánybíróság, vagy az ombudsmanok.⁵ Kiemelt jelentősége van az Alkotmánybíróságnak, melynek határozatai meghatározók a jogvédelemben. Emellett utalni kell rá, hogy nem csak az állam központi és helyi szerveit, hanem mindenki mást is terheli a természet megóvásával, védel-

² 1949. évi XX. törvény.

³ Az ezen időszakban hatályos Alkotmány 57. § (1) bekezdése kimondta, miszerint a Magyar Népköztársaságban az állampolgároknak joguk van az élet, a testi épség és az egészség védelméhez. A (2) bekezdés értelmében ezt a jogot a Magyar Népköztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, valamint az emberi környezet védelmével valósítja meg.

⁴ Az Alkotmány az 1989. évi XXXI. törvény általi módosítás folytán 1989. október 23. napjától hatályosan teremtette meg a jogállami intézményrendszert, köztük a hatékony környezetvédelmet is.

⁵ Fodor László: *A víz az Alaptörvény környezeti értékrendjében*, Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, XXXI/2, Miskolc, 2013, 329–330.

* Bíró (Debreceni Ítéltábla), óraadó (DE ÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszék).

¹ Nótári Tamás: *Jogi Regulák és Szentenciák latinul és magyarul*, Lectum Kiadó, 2013, 19.

mével kapcsolatos kötelezettség.⁶ Az 1989. évi módosítást követően az Alkotmány egyértelműen meghatározta, hogy a Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.⁷ E rendelkezéssel összefüggésben állapította meg az Alkotmánybíróság, hogy alkotmányellenes mulasztás valósult meg azért, mert az Országgyűlés a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezés szabályairól szóló 2000. évi CXII. törvényben nem állapította meg a tómeder védelmében az egészséges környezethez való jog érvényesülését biztosítani hivatott garanciális rendelkezéseket.⁸ Az Alkotmánybíróság egy másik határozatában pedig kifejtette, hogy az Alkotmány 18. §-ában megfogalmazott, az egészséges környezethez való jog a Magyar Köztársaságnak azt a kötelezettségét foglalja magában, miszerint az állam a természetvédelem jogszabályokkal biztosított szintjét nem csökkentheti, kivéve, ha ez más alapjog vagy alkotmányos érték érvényesítéséhez elkerülhetetlen. A védelmi szint csökkentésének mértéke az elérni kívánt célhoz képest ekkor sem lehet aránytalan. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az Alkotmánybíróság más tárgyú határozataiban is kitért egyes alapjogok konkurálásának vizsgálatára, különös hangsúlyt helyezve az arányosság követelményére. Úgy gondolom, hogy a természeti környezet védelmi szintjének csökkentéséhez vezethet olyan fontos közérdek, mint például nagyobb beruházások, különösen autópályák, autóutak, felüljárók, hidak stb. építése, melyek szükségszerűen együtt járhatnak a környezet sérelmével.

Szintén az 1989-es alkotmánymódosítás folytán került meghatározásra, hogy a Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb testi és lelki egészséghez, mely szorosan kötődik a normatív megfogalmazás szerint a környezet védelméhez is az egészségügyi ellátás megszervezése mellett.⁹ A legmagasabb szint kapcsán állapította meg az Alkotmánybíróság, miszerint az idézett alkotmányos követelmény az államnak azt a kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja az állampolgárok egészséges életmódjához és életviteléhez.¹⁰ Az alkotmánybírósági álláspontból is kitűnik, hogy az igen fontos alapjognak korlátja lehet az állam teherbíró képessége. A megfelelő költségvetési, anyagi kondíciók hiányában, különösen gazdasági válságok idején nem vitásan az ál-

lam nem tudja mindig az elvárt legmagasabb alkotmányos védelmi szintet érvényre juttatni.

Magyarország 2011. április 25-i, 2012. január 1-jétől hatályos Alaptörvénye már a Nemzeti Hitvallás című preambulumban kimondja a természet, és az ember alkotta értékek, valamint a természeti erőforrások gondos hasznosítása mellett a jövő nemzedékek életfeltételeinek védelmét.

Az Alaptörvény az Alapvetések P) cikkében deklarálja a természeti erőforrások védelmét, alapvető kötelezettségként előírva a jelenlegi értékek fenntartását az állam és mindenki számára. A felhívott cikk 2012. december 22. napjától hatályos (1) bekezdése szerint a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedék számára való megőrzése az állam és mindenki kötelezettsége. Ezen érték megőrzéshez kapcsolódik a cikk (2) bekezdésének azon szabálya, hogy a termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása az (1) bekezdés szerinti célok eléréséhez szükséges korlátait és feltételeit, valamint az integrált mezőgazdasági termelészervezésre és a családi gazdaságokra, továbbá a mezőgazdasági üzemekre vonatkozó szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.¹¹

E körben kiemelendő, hogy az állam és a helyi önkormányzat tulajdona nemzeti vagyonnak minősül. Az állam kizárólagos tulajdonába tartoznak többek között, a vizsgált téma kapcsán jelentőséggel bírón a föld méhének kincsei a természetes előfordulási helyükön, a barlang, a felszín alatti vizek, a felszín alatti vizek természetes víztartó képződményei, a folyóvíz és a természetes tavak elhagyott medre és a folyóvízben, természetes tavakban újonnan keletkezett sziget. Ilyen vagyon még a törvény I. számú mellékletében meghatározott folyóvizek, holtágak, mellékágak, természetes tavak és ezek medre, valamint a mellékletben rögzített csatornák, tározók, árvízvédelmi fővonalak és egyéb vízi létesítmények, továbbá az állami tulajdonban álló vízművek.¹²

Nemzeti vagyont képez az önkormányzati vagyon is, többek között a külön törvény rendelkezése alapján az önkormányzat részére átadott vizek, közcélú vízi létesítmények, ide nem értve a vízi közműveket.¹³

Az Alaptörvény kardinális rendelkezése a Szabadság és Felelősség részének II. cikkében, hogy minden embernek jog van többek között az élethez. Az élet-

⁶ Bándi Gyula: *A társadalmi részvétel és előfelvetélei a környezetvédelemben*, Jogálmam, 1994/3–4, 140. Lásd még Fodor [2013] i. m. 330.

⁷ Lásd Alkotmány 18. §.

⁸ 11/2005. (IV. 5.) AB határozat.

⁹ Az Alkotmány 70/D. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez. A (2) bekezdés pedig meghatározza, hogy ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természeti környezet védelmével valósítja meg.

¹⁰ 56/1995. (IX. 15.) AB határozat.

¹¹ Az Alaptörvény harmadik módosítása kizárólag a P) cikket érintette. E módosítás bővítette a sarkalatos törvények körét, fokozott oltalmat biztosítva a természeti környezet olyan fontos részeinek, mint a termőföldek és az erdők, kiemelt védelemben részesítve egyben a mezőgazdasági termelészervezést. (a szerző: H. T.)

¹² 2011. évi CXCVI. törvény preambulumban, valamint 4. § c), d), e), g) pont. A törvény I. számú melléklete elsődlegesen az államhátrált alkotó vagy metsző folyókat, így nagyobb folyóinkat, mint a Duna, Tisza, Rába, Mura, Szamos, Sajó határozza meg nemzeti vagyónként számos más folyóvíz, mellékág és víztározó mellett.

¹³ 2011. évi CXCVI. törvény 5. §.

nek pedig feltétele a megfelelő természeti környezet, különösen az egészséges ivóvíz rendelkezésre állása. Víz nélkül ugyanis nincs emberi élet és nem érvényesülhet az élethez való jog.¹⁴

A környezet, ennek részeként a víz is tulajdonjog tárgya lehet, ezért az Alaptörvény Szabadság és Felelősség részének XIII. cikke is kapcsolható dogmatikailag a környezetvédelemhez, az alkotmányos norma ugyanis előírja, hogy a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. A kisajátítás pedig kivételesen, közérdekből a legmagasabb védelmi szint csökkentéséhez vezethet. A XVII. cikk pedig a munkavállaló egészséghez való jogának garantálásával fűződik a környezetvédelemhez.¹⁵

Az 1989-es alkotmánymódosítással nagyrészt összhangban az Alaptörvény is rögzíti, hogy mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez, mely jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.¹⁶ Emellett garantálja, hogy Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. Aki a környezetében kárt okoz, köteles azt a törvényben meghatározottak szerint helyreállítani, vagy a helyreállítás költségét viselni. Elhelyezés céljából továbbá tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni.¹⁷

Az alkotmányos normák dogmatikája kapcsán Fodor László nyomán e körben szükséges kiemelni, hogy az Alaptörvény értékrendje elsődlegesen annyiban módosult a korábbi alkotmány szabályaihoz képest, hogy megtartva az egészséges környezethez való jogról szóló rendelkezést, a jövő nemzedékek érdekeit is figyelembe veszi és az ember, valamint a környezet viszonyának számos részterületét is nevesíti. Irányadó ez a vízre is, mint a környezetvédelem egyik speciális területére.¹⁸

Megállapíthatjuk, hogy a jogállami alkotmány, illetve az Alaptörvény rendelkezései nem pusztán deklarációk, mert azokat az alkotmánybírói határozatok „komoly tartalommal és erővel töltötték meg”. A környezethez való jog alapjogként való megjelenése azt is jelenti, hogy az alkotmányi értékrendben e jog legalább egyenrangú a többi értékkel és erősebb az alapjognak nem minősülőkkkel.¹⁹

Az Alkotmánybíróóság egyik környezeti tárgyú határozatában kiemelte, hogy a környezetvédelem és az élethez való jog alapvetően objektív jellegű, annak elsősorban az intézményvédelmi oldala a meghatáro-

zó.²⁰ Fodor ugyanakkor véleményem szerint helyesen emelte ki, hogy az Alkotmánybíróóság túlzott mértékben az állam belátására bízta a környezetvédelmi követelmények meghatározását, utalva arra, hogy napjainkban a környezetvédelem már nem tekinthető „állami monopóliumnak” és a jognak az alanyi oldala sem hanyagolható el.²¹ Érvelését elméleti és dogmatikai síkon is helytállónak tartom. Kétségtelen, hogy a környezet hatékony védelmének garantálása elsősorban az állam feladata a szükséges normák megalkotásával és az intézményrendszer kialakításával. Ugyanakkor az objektív tényezők mellett nyilvánvalóan megjelennek alanyi elemek is, mint például az információhoz, a tájékoztatáshoz, a nyilvánosságához, vagy akár a magas szintű védelmi szint csökkentésekor a kártalanításhoz való jog is.

A környezetjog alkotmányos normái kapcsán releváns – álláspontom szerint elsődlegesen az Alaptörvény P) cikkéből levezethetően – a fenntarthatóság elve, mely szerint az államnak és mindenkinek kötelezettsége a környezet épségének fenntartása, illetve a környezet állapota romlásának megakadályozása.²² Emellett az Alkotmánybíróóság által megfogalmazott követelmények közül szükséges kiemelni a nemzetközi jogban is ismertté vált visszalépés tilalmának elvét (*non derogation principle*). Ezen elv lényege szerint a korábban jogszabályokkal már elért védelmi szint nem enyhíthető, mert a környezetvédelmi követelmények enyhítése orvosolhatatlan környezetkárosodáshoz, környezetromláshoz vezethet. A tilalom alapján rendszerint nem lehetséges a visszalépés, csak akkor, ha az elengedhetetlenül szükséges valamely alkotmányos érték érvényesítéséhez.²³

Az alkotmányos alapok mellett a környezetet garanciális törvények is oltalmazzák. Elsődlegesen a környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. törvényt (Kvt.) kell említenünk, mely a környezetvédelem alapelveinek meghatározása mellett deklarálja a föld, a víz, a levegő, az élővilág, és az épített környezet védelmét, kitérve a veszélyes anyagokra és technológiákra, a hulladékokra, a zajra és rezgésre, valamint a sugárzások káros hatásaira is.²⁴

Amint Bándi rámutat, a normatív rendelkezések tükrében a környezeti jog mai meghatározó elvei a megelőzés, az elővigyázatosság, a helyreállítás, a felelősség, az együttműködés, valamint a tájékozódás, a tájékoztatás és a nyilvánosság.²⁵ E körben kell utalni rá, különösen a természet büntetőjogi védelmével és a törvényt sértővel szemben lefolytatandó eljárással kapcsolatban, hogy a nyilvánosság természetesen nem csak a környezetjog sajátja. Az elv a tisztességes eljárás (*fair trial*) jogcsokrának (*bundle of rights*) igen

¹⁴ Fodor [2013]: i. m. 331.

¹⁵ Fodor no.

¹⁶ Alaptörvény Szabadság és Felelősség rész XX. cikk (1), (2) bekezdés.

¹⁷ Alaptörvény Szabadság és Felelősség rész XXI. cikk.

¹⁸ Fodor [2013]: i. m. 331.

¹⁹ Fodor László: *Környezetjog*, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2014, 104.

²⁰ 28/1994. (V. 20.) AB határozat.

²¹ Fodor László: *A környezethez való jog dogmatikája napjaink kihívásai tükrében*, Miskolci Jogi Szemle, 2007/1, 6–8.

²² Bándi Gyula: *Környezetvédelmi Kézikönyv, Harmadik, Javított Kiadás*, KJK–Kerszöv Kiadó, Budapest, 2000, 49–50.

²³ Fodor [2014]: i. m. 109–110.

²⁴ Kvt. II. Fejezet (13–36. §§.).

²⁵ Bándi [2000]: i. m. 30–37.

fontos eleme. Biztosítja az igazságszolgáltatás átláthatóságát, ellenőrizhetővé téve a bírói hatalom működését, egyben jogosultságot teremt a vád alá helyezett (eljárásban főalanyként résztvevő) személynek, hogy ügyét pártatlanul, jól kontrollálhatóan bírálják el. A tisztességes eljárás számos részjogosultságból épül fel. E jogosítványok egy része minden eljárástípushoz kapcsolódik, míg mások csak a büntetőeljárásban érvényesülnek.²⁶ A nyilvánosság ekként nem csak egyes jogágak jellemzője, hanem jogrendszerünk számos jogterületének meghatározó elve.²⁷

A természet védelmének egyik alapvető, kardinális törvénye a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, mely részletes tartalommal tölti meg más jogágak, különösen a büntetőjog keretdiszpozícióit, de e körben kell kiemelni a 13/2011. (V. 9.) KöM rendeletet a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közöttételéről.

Az elemzett téma tekintetében kiemelést érdemlnek a víz és az élővilág védelmének normái, melyek kijelölik a vízvédelem és az ökológiai rendszer megóvásának kereteit, külön kitérve rá, hogy az ivóvíz ellátást biztosító, az ásvány és gyógyvízhasznosítást szolgáló, a természet védelme szempontjából jelentős, illetve az üdülési, sportolási és terápiás hasznosításra kijelölt vízkészleteket fokozott védelemben kell részesíteni.²⁸

A vizek védelmével kapcsolatban kell említeni a vizgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvényt is, mely részletesen meghatározza a törvény hatálya alá tartozó vizeket, az azokkal kapcsolatos feladatokat, a tulajdoni viszonyokat, továbbá a vízkészletre vonatkozó gazdálkodás alapvető szabályait.

Dogmatikailag a természet, részben a vizek ökológiáját érinti az 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény.

A víz, illetve ökoszisztémájának, különösen a halak védelmét biztosítja ezen túl a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény (Hhvtv), mely meghatározza a halászati, horgászati alapfogalmakat, a hal élőhelyének védelmét, a halgazdálkodás normáit, a halászati őrzést, illetve a halászati-horgászati engedélyezésre vonatkozó rendelkezéseket. A törvény végrehajtási rendelete rögzíti részletekbe menően a speciális szabályokat.²⁹ A halvédelem úgy gondolom kiemelt környezetvédelmi feladat, mert a halállomány fenntartásában az emberi tevékenység szerepe mellőzhetetlen. A korábbi folyamszabályozások, valamint a környezet általános állapotának romlása

miatt ugyanis a vizek halállománya magára hagyatva megújulni már nem képes.³⁰

A vízvédelemmel kapcsolatban indokolt megjegyezni, hogy a víz az élő és élettelen környezetnek is szerves része, értékének megóvása nem új keletű, a víz oltalmának jelentőségét ugyanis már az ókorban felismerték. Hazánk jogfejlődésében három fontos mérföldkövet emelhetünk ki. A vízjogról szóló 1885. évi XXIII. törvényt, a vízügyről szóló 1964. évi IV. törvényt, valamint a már felhívott, jelenleg hatályos vizgazdálkodásról szóló törvényt.³¹ A vízvédelem a részletezettek szerint komoly alkotmányos és törvényi védelemben részesül, ennek ellenére a szabályok nem érvényesülnek mindig, melyre példaként hozhatók fel a súlyos környezetvédelmi ártalmak, különösen a Tisza 2000. évi, nagybányai ciánszennyezése, mely sokkolta a magyar társadalmat.³² A ciánszennyezés rendkívüli károkat okozott a vízi élővilág minden részében, de különösen fájó volt látni a magasabb rendű, gerinces állataink, a vizeinkben őshonos, nagyobb testű halfajok (pl. harcsa, süllő, csuka) nagymérvű pusztulását. Emellett nyilván nem lehet figyelmen kívül hagyni Magyarország modernkori, legsúlyosabb következményekkel járó környezeti katasztrófáját, az elsősorban Devecser, Kolontár és Somlóvásárhely természeti és épített környezetét részben elpusztító, részben jelentősen károsító vörösiszap szennyezést, mely során 10 ember meghalt, 286 megsebesült, emellett a Torna patak élővilága kipusztult és hatalmas károk keletkeztek házak és ingóságok megsemmisülése és megrongálódása által.³³ Amint emlékezhetünk, az elektronikus média híradásai hitelesen mutatták be a vörös, halott tájat, mely úgy gondolom, mementó kell, hogy legyen a ma és a jövő nemzedékeinek is.

3. Környezetünk büntetőjogi védelméről általában

A környezet a részletezettek szerint komoly alkotmányos és törvényi védelemben részesül. Egyes, a jogtárgyat súlyosabban sértő vagy veszélyeztető esetekben azonban nem elegendő a közigazgatási vagy polgári jogi felelősség meghatározása, hanem az állampolgárok, a társadalom védelme érdekében szükséges végső megoldásként, azaz *ultima ratió*ként a büntetőjogi oltalom is.

A környezet büntetőjogi védelme tekintetében jelentős hatás gyakorolt a hatályos magyar jogra az európai uniós jogi szabályozás. E körben elsődlegesen a

³⁰ Török Géza: Halgazdálkodás, a hal és élőhelyének védelme, In: Agrárjog I. kötet, Csák Csilla (szerk.), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004, 127.

³¹ Dávidovits Zsuzsanna: A vízvédelem jogi szabályozási rendszere és az ivóvízminőség szabályozása, Hadmérnök, 2011/4, 71–79.

³² Tóth I. János: A tiszai ciánszennyezés, Rendszerszemléletű elemzés, Szerzői kiadás, Szeged, 2002, 55–60.

³³ http://vtki.uni-nke.hu/uploads/media_items/vorosiszap-katasztrofa-2010-biztonsagpolitika-es-valsagkezeles-muhoraya.original.pdf (letöltés: 2015. március 9.).

²⁶ Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi jogok, Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 703.

²⁷ Hágler Tamás: A nyilvánosság, mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben, Pro Futuro, 2014/1, 46.

²⁸ Kvt. 18–20. §§, 23. §.

²⁹ 133/2013. (XII. 29.) VM rendelet.

2003/80/IB tanácsi kerethatározatot kell említenünk. A kerethatározat 2. cikke elrendelte, miszerint minden tagállam köteles megtenni, hogy bizonyos környezetet sértő cselekmények a hazai jogrendszerben bűncselekménynek minősüljenek. Ilyen cselekmény többek között a veszélyes vagy ionizáló sugárzó anyagok kibocsátása, amely az emberre nézve halált vagy súlyos sérülést okoz, a hulladék engedély nélküli kezelése, tárolása, nukleáris anyagok engedély nélküli előállítás, vadon élő növény- és állatfajok jogellenes birtoklása, befogása, károsítása, elpusztítása legalább azokon a helyeken, ahol azokat a kihalás veszélye fenyegeti a hazai törvények alapján. Fontos utalni továbbá az Európai Uniónak a környezet büntetőjogi védelméről szóló 2008/99/EK irányelvére is.³⁴

A 2013. július 1-jétől hatályos, a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) a környezet és a természet elleni bűncselekményekről szóló XXIII. fejezetben részletezi a büntetőjogi védelem szabályait.³⁵

A Btk. az európai uniós standardokat és normákat figyelembe véve az előtte hatályban lévő 1978. évi IV. törvényhez képest bővebb körben és részletesebben határozza meg a büntetőjogi felelősséget. A környezet és a természet elleni bűncselekmények a következő (összesen 11) különös részi törvényi tényállásban kerültek szabályozásra: környezetkárosítás (241. §), természetkárosítás (242–243. §§), állatkínzás (244. §), orvvadászat (245. §), orvhalászat (246. §), tiltott állatviadal szervezése (247. §), a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése (248. §), ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés (249. §), radioaktív anyaggal visszaélés (250. §), nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés (251. §), atomenergia alkalmazásával visszaélés (252. §).³⁶ E bűncselekmények, különösen a környezetkárosítás, a természetkárosítás, az orvvadászat, az orvhalászat, de más, a környezetet veszélyeztető deliktumok is tipikusan keretdispozíciót tartalmaznak, amelyek nem rögzítik teljesen pontosan a tiltott magatartásokat, hanem csak a kereteket határozzák meg, amelyeket egyéb jogszabályok töltenek meg tartalommal.³⁷

4. A vizek élővilágának büntetőjogi oltalma

4.1. A vizek egészségét sértő és veszélyeztető bűncselekményekről fő vonalakban

A természeti környezet egyik legfontosabb kincse a víz, mely nélkül nincs megfelelő élet a földön. A föld lakosságának rohamos növekedése, a vízkészletek szennyezése fokozott igényt támasztanak az intenzív alkotmányos és büntetőjogi védelem iránt. A vizek élővilágának védelmével kapcsolatban elsősorban a környezetkárosítás, a természetkárosítás és az orvhalászat biztosítja a megfelelő szintű, *ultima ratió*ként megjelenő védelmet, de nyilvánvalóan a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, a radioaktív anyaggal visszaélés és a nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés is óvja büntetőjogi eszközökkel vizeink egészségét a jogellenes magatartásokkal szemben.

A *környezetkárosítás*³⁸ a földet, a levegőt, az élővilágot és annak alkotóelemeit szennyező, vagy más módon sértő cselekményeket kriminalizálja. A törvényi tényállásból is jól felismerhetően a bűncselekmény elkövetési tárgya a föld, a levegő, az élővilág és ezek összetevői. A bűncselekmény elkövetési magatartásai valamely elkövetési tárgy veszélyeztetése, avagy olyan mérvű károsítása, hogy a természetes, illetve korábbi állapot csak beavatkozással, vagy egyáltalán nem állítható helyre. A károsítás, illetve a nem reparálható károsítás súlyosabban minősíti a cselekményt. Mind a veszélyeztetés, mind a károsítás materiális bűncselekmény, az elkövetési magatartás és az eredmény között okozati összefüggésnek kell fennállni. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, mint ahogy az általános szabályok szerint felbujtó és bűnszegéd is. A törvény a szándékos és a gondatlan elkövetést egyaránt büntetni rendeli.³⁹ A környezetkárosítás kerettényál-

³⁸ A Btk. a 241. §-a szerint:

(1) Aki a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint azok összetevőit jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon

a) veszélyezteti,

b) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre,

c) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre,

bűntett miatt az a) pontban meghatározott esetben három évig, a b) pontban meghatározott esetben egy évtől öt évig, a c) pontban meghatározott esetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a környezetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdés a) pontja esetén egy évig, b) pontja esetén két évig, c) pontja esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Az (1) bekezdés a) pontjában, és a (2) bekezdés első és második fordulatában meghatározott esetben az elkövető nem büntethető, az (1) bekezdés b) pontja esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha az elsőfokú ítélet meghozataláig a bűncselekmény által bekövetkezett veszélyt, illetve környezetkárosodást megszünteti, a károsodott környezet eredeti állapotát helyreállítja.

(4) E § alkalmazásában szennyezés: a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint azok összetevői jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási határértéket meghaladó terhelése.

³⁹ Sinku Pál: *A környezet és a természet elleni bűncselekmények – Btk. XXIII. Fejezet*, In: Magyar Büntetőjog II. A 2012. évi C. törvény alapján, Busch Béla (szerk.-lekt.), 2012, 309–311.

³⁴ Polt Péter: *A környezet és a természet elleni bűncselekmények*, In: *Új Btk. kommentár 5. kötet*, Polt Péter (főszerk.), Nemzeti Közszerkesztési Tankönyvkiadó, Budapest, 2003, 9–14.

³⁵ Miként Elek Balázs is rámutat, az új Btk. egyik legfontosabb újítása a környezet és a természet elleni bűncselekmények külön fejezetbe foglalása. Elek Balázs: *Vadászok, halászkok a büntetőjog hálójában*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015, 281.

³⁶ A törvényi tényállás a középkori *corpus delicti* fogalmából fejlődött ki. A modern büntetőjogban a legelterjedtebb felfogás szerint a törvényi tényállás egy bűncselekménytípus törvényi ismérveinek összessége. L. Földvári József: *Magyar Büntetőjog Általános rész*, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 87.

³⁷ Földvári: i. m. 54.

lást tartalmaz, melyet elsősorban a Kvt. rendelkezései töltenek meg tartalommal. A szennyezés fogalmára a törvény legális definíciót ad, visszautalva a normák erővel felruházó háttérjogszabályokra.⁴⁰

Az ítélezési tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy a környezetkárosítás miatt bírósági szakaszba kerülő büntetőügyek száma viszonylag csekély.

A törvényi tényállás alapvető eleme a jelentős mértékű szennyezés. A Legfelsőbb Bíróság, még az 1978. évi IV. törvény hatálya idején mutatott rá egy kútmérgezéssel elkövetett cselekmény kapcsán, hogy a kútszennyezés hidrológiai hatáskörének megállapítása szempontjából annak van jelentősége, hogy a magánkút mérgezése a szomszédos kutak víztisztaságát mennyiben befolyásolta. Önmagában egy magánkút mérgezése, más kutak vizének veszélyeztetése nélkül nem alkalmas a környezetkárosítás megállapítására.⁴¹

Az egység többség kapcsán kiemelendő, hogy a környezetkárosítás és a rongálás valódi bűnhalmazatot létesít, tekintettel a sértett jogtárgyak különbözőségére is.⁴²

A tanulmány elsősorban a vizek büntetőjogi oltalmát elemzi, de megjegyzendő, hogy a környezetkárosítást a gyakorlati tapasztalatok szerint elsősorban az erdők sérelmére jogtalan fakitermeléssel elkövetett cselekmények alapozzák meg.⁴³

A természetkárosítás⁴⁴ a külön jogszabályok és eu-

rópai uniós normák alapján fokozottan védett és védett növény- és állatfajok, illetve egyes vadon élő állat- és növényfajok, valamint kiemelten kezelt természeti területeknek nyújt büntetőjogi oltalmat. E tényállás is keretdiszpozíciót fogalmaz meg, melyet elsősorban a természet védelméről szóló 1996. évi LII. törvény, a 92/43/EGBK irányelv, az erdők védelméről szóló 2009. évi XXXVII. törvény, a már idézett vadvédelmi törvény, a védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó korlátozásokról szóló 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendelet, a már felhívott, a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról szóló KÖM rendelet rendelkezései töltenek meg tartalommal.⁴⁵ Az elkövetési tárgyak a védett élő és élettelen szervezetek, valamint azok életközösségének helye is. A bűncselekmény alanya bárki lehet. Az elkövetési magatartás fő formái a megszerzés, a tartás, a forgalomba hozatal, az országba való behozatal, a kivitel, az ország területén való átvitel, a kereskedés, a károsítás, az elpusztítás. A gyakorlatban sokszor a vagyon elleni bűncselekménnyel a természetkárosítást bűnhalmazatban kell megállapítani (valódi alaki bűnhalmazat). Gondatlanság esetében a cselekménynek csak a minősített esete büntetendő.⁴⁶

Ha a jogtalan eltulajdonítás céljából történik a fokozottan védett növény, állat, vagy az ilyen állattól származó tojás elpusztítása, illetőleg a gyűjtése, az elkövetési érték szerint minősülő lopás cselekményét és a természetkárosítást bűnhalmazatban kell megállapítani.⁴⁷

A védett faállomány, így például a kocsányos tölgy irtása a törvényben írt egyéb feltételek fennállása mellett természetkárosítást valósít meg.⁴⁸

Tanulmányom a terjedelmi korlátokra is tekintettel, nem ölelheti fel valamennyi törvényi tényállás részletes taglalását, ezért a dolgozat kifejezetten a vizek, elsősorban a nemzetgazdasági szempontból is nagy jelentőséggel bíró halállomány büntetőjogi védelmét szolgáló, a XXI. század magyar büntetőjogának új törvényi tényállását, az orvhalászatot vizsgálja.

⁴⁰ *Polt: i. m.* 19–21. Lásd még *Elek i. m.* 286–287.

⁴¹ BH 1986.87.

⁴² BH 1984.481.

⁴³ Kúria Bfv.I.207/2012/5., Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.1268/2010/8., Bfv. III.449/2010/5., Bfv.I.854/2007/9.

⁴⁴ Btk. 242. § (1): Aki

a) fokozottan védett élő szervezet egyedét,

b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedét, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,

c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét

jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza,

a) hogy az (1) bekezdés a) vagy b) pontja esetében az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét,

b) amely az (1) bekezdés c) pontja esetében az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában élő szervezet egyede:

a) az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota,

b) az élő szervezetek keresztezésként és kereszteződésként létrejött egyed,

c) az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.

243. § (1) Aki Natura 2000 területet, védett barlangot, védett természeti területet vagy védett élő szervezetek életközösségét, illetve azok élőhelyét jogellenesen jelentős mértékben megváltoztatja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás a Natura 2000 terület, a védett barlang, a védett természeti terület vagy a védett élő szervezetek életközössége, illetve azok élőhelye jelentős károsodását vagy megsemmisülését okozza.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában Natura 2000 terület alatt a természet védelméről szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni.

⁴⁵ Az idézett KÖM rendelet 2. számú melléklete szerint a halak közül fokozottan védett a petényi (magyar) márna, a homoki küllő, a felpillantó küllő, a lápi póc és dunai galóca, míg védettnek minősíti a jogszabály többek között a tokféléket (viza, vágótok, sima tok, sóregtok), egyes pontyféléket, a csikféléket, a pisztráng-alakúakat (pénzes pér, dunai galóca) és egyes sárkányfejűhalalakúakat. A rendelet 8. számú melléklete szerint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős halfajok a pontyfélék, a tokfélék, a fogaspontyfélék a marénafélék és a sügérfélék.

⁴⁶ *Polt: i. m.* 30–34.

⁴⁷ BH 1984.305.

⁴⁸ Debreceni Városi Bíróság 27.B.3241/2004/51.

4.2. A halállomány védelme, az orvhalászat büntetőjogi szankcionálása

Az ember létfenntartása érdekében az ősi időktől kezdve szedte a víz gyümölcseit. Az ősközösség vadászó, halászó emberének alakja megjelenik a későbbi korokban és ma is fontos nemzetgazdasági érték a vadászati és halászati jog. A halászat elsősorban gazdasági igények kielégítését célozza, míg a horgászat rekreációs jellegű emberi tevékenység. A modern társadalom kialakulása ellenére az emberben mai napig él az ősi gyökerek nyomán a vadász és horgászszenvély. A tanulmány a halállomány védelme kapcsán a büntetőjogi szankciót több irányból vizsgálja. A jogterület a háttérszabályokra is tekintettel csak komplexen tekinthető át, a környezetjogi, a halászati jogi és a büntetőjogi rendelkezéseket is figyelembe véve. Sajátos helyzetben vagyok, mert a témát nem csak tudományos oldalról és ítélkező bíróként kísérlem meg bemutatni, hanem mint aktív sporthorgász is próbálom vázolni azon élethelyzeteket, melyek oly mértékben veszélyeztetik a vizek élővilágát, hogy indokolt ellenük a büntetőjogi eszközökkel való fellépés.

A Btk. a következők szerint határozza meg az orvhalászat törvényi tényállását:

246. § Aki

a) jogosulatlanul halászhálóval vagy más halászati eszközzel – a horgászatot kivéve – halfogásra irányuló tevékenységet végez,

b) külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kéméleti területen halfogásra irányuló tevékenységet végez,

vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A jogalkotó e bűncselekményt is keretdiszpozícióval határozza meg. Az orvhalászat bűncselekményének legfontosabb háttérszabályai a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény (Hhvtv.) és végrehajtási rendelete, a halgazdálkodás és a halvédelem egyes szabályainak megállapításáról szóló 133/2013. (XII. 29.) VM rendelet. A jelenleg hatályos törvény az 1997. évi XLI. törvényt váltotta fel.

Az 1997-ben megalkotott, a halászatról és a horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény az elmúlt években többször módosításra került, ugyanakkor az új törvény elfogadása előtti formájában már nem szolgálta megfelelően Magyarország természetes vízterületeinek környezetvédelmi, társadalmi és gazdasági szempontból is fenntartható halgazdálkodását. Olyan törvény és azon épülő szabályozás vált szükségessé, amely az egyes haszonvételi formákon túl elősegíti az élővizek halállományának természetes megújulását és megakadályozza a halak illegális kifogását és kereskedelmét is. A halgazdálkodás fogalmát ezért kibővített értelemben használja a törvény. A halgazdálkodás fogalmába beletartozik a haltermelés és a természetesvízi halgazdálkodás, a halak élőhelyének védelme és halállomá-

nyok megóvása is. A természetes vízi halgazdálkodásnak fontos elemei mind horgászat, mind a halászat, de egy új szabályozásnak egységesen kell kezelnie a halgazdálkodás feladatait, mindamelllett, hogy figyelembe kell venni az egyes hasznosítási formák eltérő igényeit és társadalmi súlyát. A természetes vízi halgazdálkodás hasznosítási formái közül a horgászatnak kell elsőbbséget élveznie, mert gazdasági és vidékfejlesztési szempontból ezen a tevékenységen keresztül érhető el a legjelentősebb pozitív hatás.⁴⁹

Az orvhalászat jogi tárgya a természet védelme, különös jogi tárgya pedig a törvényileg szabályozott halászati tevékenységhez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény elkövetési magatartása a halfogásra irányuló tevékenység végzése.⁵⁰ A Btk. az 1978. évi IV. törvénytől eltérően az állatkínzás tényállásából kiemelve önálló tényállásként rendeli büntetni az orvhalászatot. Ennek indoka az, hogy az orvhalászat mindennapi jelentéstartalma szerint, illetve az elkövetési magatartás oldaláról sem illeszkedik az állatkínzás fogalmába.⁵¹ A jogosulatlan halászat, illetve a tiltott módszerrel vagy kéméleti területen történő horgászat ugyanis, bár a hálnak okozhat szenvedést, nem az állat kínzását, gyöttrését célozza, hanem a hal kifogását.

A jogalkotó az elkövetés két módja, illetve eszköze alapján két fordulatban szabályozza a bűncselekményt. Mindkét fordulat meghatározó elkövetési magatartása a halfogásra irányuló tevékenység végzése. Erre figyelemmel elsődlegesen tisztázandó, hogy mely állat minősül hálnak és milyen emberi tevékenység halfogásnak. A kérdésre a választ az alapvető háttérszabályozás adja meg. Hal a halak és a körszájúak csoportjába tartozó állatfaj, valamint ezek egyedfejlődési alakja.⁵² Halállomány a halak és más hasznos vízi állatok közössége.⁵³ A hal kifogása a hálnak és más hasznos vízi állatnak a halászat vagy a horgászat során történő megfogása és a vízbe vissza nem engedése.⁵⁴

A Btk. 246. § a) pontjában meghatározott fordulat a jogosulatlan halászatot minősíti bűncselekménnyé. Vizsgálendő, hogy mit értünk halászat alatt. Halászat a hálnak vagy más hasznos víziállatnak megengedett módon és eszközzel halgazdálkodási vízterületen történő rekreációs vagy kereskedelmi célú, illetve ökológiai célú, szelektív fogása, gyűjtése, ide nem értve a horgászatot.⁵⁵ Láthatjuk, hogy a büntető törvényi tényállás és a háttérnorma is kifejezetten rögzíti, hogy az engedély nélküli horgászat nem minősül bűncselekménynek, az elemzett fordulat szerint csak a jogosulatlan halászati tevékenységet kriminalizálja a jogalkotó.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a hal, illetve más

⁴⁹ Lásd a Hhvtv. Általános indokolása.

⁵⁰ Polt: i. m. 44., Elek i. m. 252–253.

⁵¹ Belegi József: *A környezet és a természet elleni bűncselekmények*, In: *Magyar Büntetőjog, Kommentár a gyakorlat számára*, Harmadik Kiadás, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013, 1066.

⁵² Egyedfejlődési alak például a hal ivadéka, vagy az ebihal. (a szerző: H. T.)

⁵³ Hhvtv. 2. § 5., 8.

⁵⁴ Hhvtv. 2. § 6.

⁵⁵ Hhvtv. 2. § 9.

hasznos vízi állat. Természetes vizeinkben leggyakrabban a halászat elsősorban a jogszabály⁵⁶ által is meghatározottan a vízterületen élő őshonos, nagyobb termetű halfajok, mint az angolna, balin, márna, ponty, harcsa, csuka és fogassüllő egyedeinek a kifogására irányul, de természetesen célozhatja idegen származású halak, mint a vizeinkben nagyobb számban élő busa, amur, valamint őshonos, kisebb testű halaink, így keszegfélék kifogását is. A tényállás elkövetési tárgyként nevesít más hasznos vízi állatot is, mint a rák, a béka, a kagyló, a pióca, a csövjő féreg, az árvaszúnyog, egyéb haltáplálék-szerkezet, valamint ezek egyedfejlődési alakjai.⁵⁷

A halászat alapvető módszere a haláshálóval történő halfogás. Emellett számos más halászati módszer létezik, a kifogni szándékozott ragadozó, vagy békés halak életmódjához igazodva. A halászat fejlődése során alapvetően két fő halászati mód alakult ki, az aktív és a passzív módszerű halászat.⁵⁸ Aktív halászat esetén a halászeszköz mozgásban van, ilyen módszer a vontathálós halfogás, vagy az emelőhálós halászat, míg passzív módnál az eszközt statikus helyzetben rögzítik a vízben (pl. varsa). Ősi halásmódszer az eszközt nélküli pusztakezes halászat, amikor a halász a partszélen tartózkodó halat kézzel ragadja meg és fogja ki. Különösen a hal ívási időszakában járhatott eredménnyel a halász. Példaként említhető, hogy a kora tavaszi, napos órákban a csuka gyakran áll be oly módon a szélvízre, mely lehetővé teszi kézzel való megfogását. Halászat végezhető alkalmi halfogó eszközökkel, mint a kosár, tapogató módszerrel. A hálózás történhet emelőhálós, kaparóhálós, fenékhálós, kétközshálós, valamint a napjainkban már tiltott módszernek minősített szuronyozással és sorhorgos eszközzel.⁵⁹

A Hhvtv. 3. §-a az alapvető rendelkezések között rögzíti, az alkotmányos és más törvényi normákkal összhangban, hogy Magyarország halgazdálkodási vízterületének halállománya nemzeti kincs, természeti érték és gazdasági erőforrás, amelyet a társadalomnak védeni és a természetes megújulását elősegíteni kell, hasznosítását pedig csak a fenntarthatóság szempontjai szerint kell tervezni és elvégezni. Láthatjuk, hogy az alapvető környezetjogi elvek, mint a természeti környezet megóvásának kötelezettsége és a fenntarthatóság a speciális háttérszabályokban is megjelenik.

A halgazdálkodási jog, mint vagyoni értékű jog a halgazdálkodási vízterületeken – ha a törvény másképp nem rendelkezik – az államot illeti meg. Ugyanakkor a halgazdálkodási jog haszonbérbe, vagy vagyonnevelésbe adható. A halgazdálkodási jog jogosultja elsődlegesen a tulajdonos, a halgazdálkodási jog haszonbérbe adása esetén a haszonbérlet, vagyonnevelésbe adás esetén a vagyonnevelő, ilyen érvényes

szerződés hiányában az állam. Földtulajdonosi haszonbérletben álló halgazdálkodási jog alhaszonbérbe adásának esetében az alhaszonbérlet, a kijelölés útján történő haszonbérletben álló halgazdálkodási jog alhaszonbérbe adásának esetében az alhaszonbérlet.⁶⁰

Halászati tevékenységet ugyanakkor csak halfogásra jogosító okmányok birtokában lehet végezni [Hhvtv. 37. § (1) bekezdés].

A csak szándékosan elkövethető bűncselekmény első fordulatának alanya az lehet, aki a halászati tevékenységet jogosulatlanul végzi, azaz nincs joga a vízgyümölcsének szedésére, illetve nem rendelkezik a halfogásra jogosító okmányokkal. A halgazdálkodási területen kereskedelmi és ökológiai célú, szelektív halászat halászati engedéllyel, rekreációs halászat esetén állami halászejeggyel folytatható halfogásra irányuló halászati tevékenység. Nyilvántartott halgazdálkodási vízterületen szükséges továbbá a halfogási tevékenységhez fogási napló, valamint ha ezt nem a halgazdálkodási jogosult vagy a halászati engedéllyel rendelkező személy végzi, a halgazdálkodásra jogosult által kibocsátott területi jegy is szükséges. A halászati engedély másra át nem ruházható, egy személynek az adott típushoz egy naptári évben csak egy adható, kivéve, ha az okirat megsemmisül. A halászati engedélyt a halgazdálkodási hatóság⁶¹ adja ki, a halgazdálkodásra jogosulttal írásban kötött szerződés alapján, a törvény végrehajtási rendeletében meghatározott képzettséggel és vizsgával rendelkező személynek. Az állami halászati jegyet szintén a halgazdálkodási hatóság bocsátja ki, kizárólag rekreációs célú halászatra. Állami halászejegyet az kaphat, akinek korábban már volt halászati jegye, vagy ha a törvény másként nem szabályoz, aki halászvizsgával rendelkezik. Állami halászejegyet díj ellenében váltható. Olyan személynek nem adható ki – a bírság jogerős kiszabásától számított három hónaptól három évig terjedő időtartamra – akivel szemben halvédelmi bírságot szabtak ki. A hatóság a halászati engedélyt visszavonja, aki ezen okmányát a helyszíni ellenőrzéskor nem tudja felmutatni és mulasztását a halgazdálkodási hatóságnál 10 napon belül nem pótolja, akivel szemben halvédelmi bírságot szabtak ki, akinek a felelősségét horgászattal, halászzal vagy a hal fogásával összefüggésben szabálysértési vagy büntetőjogi felelősségét megállapították, aki tiltott eszközzel vagy módon halászik, vagy horgászik.⁶²

Összegezve, az első fordulat törvényi tényállása megvalósul, ha a bűncselekmény alanyává válható személy jogosulatlanul, azaz a szükséges hatósági engedélyek, okiratok jogszerű megszerzése nélkül, azaz az idézett háttérjogszabályban előírt feltételek teljesítése hiányában folytat halfogásra irányuló tevékenységet. A vizsgált deliktum nem materiális, azaz eredmény létrejötté, valós halkifogás nem szükséges a törvényi tényállás kimerítéséhez.

⁵⁶ Lásd 133/2013. (XII.29.) VM rendelet 1. számú melléklet.

⁵⁷ Hhvtv. 2. § 19.

⁵⁸ http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0059_haltenyesztes/ch10s06.html (letöltés: 2015. március 16.).

⁵⁹ Szilágyi Miklós: *A Hernád halászata*, Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1980, 17–50.

⁶⁰ Hhvtv. 22. § (1), (2), (3) bekezdés. Lásd *Pol: i.m.* 45.

⁶¹ A kormányhivatal földművelésügyi igazgatósága. Lásd 133/2013. (XII.29.) VM rendelet 18. § (1) bekezdés.

⁶² Hhvtv. 37–40. §§, 42–43. § (1), (2) bekezdés.

Több személy együttes, aktív részvétele a jogosulatlan halászatban társtetteséget alapozhat meg, míg a jogosulatlan halászó részére halászeszközt rendelkezésre bocsátó személy fizikai bűnsegédként felelhet. A jogosulatlan halászat megkezdésével, azaz a halászati eszköz vízbe juttatásával a bűncselekmény befejezetté válik. A halászeszközök beszerzése büntetlen előkészület, ugyanakkor a vízpartra való kivitel, és a halászat megkezdésére irányuló cselekmények a vízbe vetés előtt kísérleti szakba juttathatják a cselekményt. Az orvhalászat és a lopás között, a törvényi előfeltételek fennállása esetén valóságos alakú bűnhalmazat jöhet létre.⁶³

Kiemelendő, hogy a Btk. 253. §-a szerint az orvhalászatot elkövetővel szemben kitiltásnak is helye van.

A Btk. 246. § b) pontjában szabályozott második fordulat szerint az orvhalászat vétségét követi el az is, aki külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon, vagy kéméleti területen halfogásra irányuló tevékenységet végez. E fordulat büntendővé nyilvánítja mind a tiltott módszerű és eszközű halászatot, mind az ilyen módon végzett horgászatot, illetve a kéméleti területen folytatott halfogási tevékenységet. A második fordulat elkövetője bárki lehet, azaz engedéllyel rendelkező halász és horgász is.⁶⁴

A halászat fogalmát már tisztáztuk, szükséges emellett kiemelni, figyelemmel arra, hogy e tényállás részben horgászat során valósul meg, miszerint a horgászat rekreációs célból a halnak a halgazdálkodási vízterületen és haltermelési létesítményben a halgazdálkodásról szóló törvényben és végrehajtási rendeletében megengedett módon és horgászalkáltsággal vagy a csalihalnak 1 négyzetméternél nem nagyobb emelőhálóval való fogása.⁶⁵ Horgászat során a törvényekben és rendeletekben foglalt kivételekkel csak hal fogható ki. A törvény is kiemeli, hogy a horgászat rekreációs, szabadidős tevékenység és célja nem lehet kereskedelmi igények kielégítése. Horgászalkáltság a horgászati célú, halfogásra alkalmas eszköz, amely horgászbottól, horgászsinórból áll, és legfeljebb három horoggal van felszerelve.⁶⁶ A törvény nem említi, de szükséges utalni rá, hogy a horgászeszköz része, főként nagyobb testű halak kifogására irányuló horgászalkáltságnál a horgászorsó, mely lehetővé teszi a horog nagyobb távolságra való bevetését, illetve fékrendszere által a hal kéméletes, biztonságos kifárasztását. Emellett számos kisebb méretű horgászeszköz alkotja a horgászfelszerelés részét, mint az úszók, ólomnehezékek, forgókapcsok, ütközők stb.⁶⁷ Főszabályként a horgász egy időben kizárólag két horgászbottal (botonként legfeljebb 3-3 horoggal) horgászhat. A két horgászbott mellett egyidejűleg használható 1 négyzetméternél nem nagyobb csalihalfogó emelő-

háló, mellyel csak ragadozó halak horgászatához fogható csalihal.⁶⁸ A horgászat fejlődése során számos horgászalkáltság alakult ki, az alapvető módszerek az úsztatós horgászat, a fenekezés, a pergetés, műlegyezés, a mártogatás, a tapogatás, vagy a harcsa kifogását célzó kuttyogatás.⁶⁹

Az idézett horgászalkáltságok rendeltetésszerű használat mellett engedélyezettek.

Az orvhalászat szempontjából a tiltott halfogási módszerek, vagy eszközöknek van kiemelt jelentősége, melyet a törvény tételesen nevesít. A Hhvtv. 46. § (4) bekezdése értelmében a halgazdálkodási vízterületen tiltott halfogási eszközöknek és módnak minősül:

- a) a hal fogásához olyan eszköz használata, valamint halgazdálkodási vízterületen vagy annak partján történő birtoklása, amelynek működése az elektromos áram halakra kifejtett élettani hatásán alapul,⁷⁰
- b) a mérgező vagy kábító hatású anyag alkalmazása,
- c) robbanóanyag alkalmazása,
- d) szűrőszerszám alkalmazása,
- e) bűvárszigony, vagy más halfogásra alkalmas bűvárszer használata,
- f) gereblyezés alkalmazása,
- g) hurokvető halászati módszer alkalmazása, sorhoroggal, csapóhoroggal történő halfogási módszer alkalmazása,
- h) a 2. § 21. pontja szerinti nyakzókó alkalmazása,
- i) a (2) és (3) bekezdésben foglalt tilalom megsértése,
- j) valamint az a)-h) pontjában foglalt cselekmény megkísérlése.

A Hhvtv. 46. § (2) bekezdése kimondja, hogy halgazdálkodási vízterületen az adott élőhelyen előforduló halfajok fajlagos tilalmi idejével egyező naptári időszakban tilos minden olyan halászeszköz alkalmazása, amelynek nem biztosítható a fajlagos tilalom érintett egyedek kéméletes visszaengedése. A (3) bekezdés értelmében halgazdálkodási vízterületen tilos olyan halfogó eszköz vagy készülék, illetve olyan fogási mód alkalmazása, amely az aktuális vízállás esetén a vízfolyás, az állóvíz, valamint ezek időszakos kapcsolódásaiban létrejövő haljárók mederszelvényének felénél többet hossz- vagy keresztirányban elzár (rekesztő halászat tilalma). A fajlagos tilalmi idő kapcsán emelem ki, hogy nem fogható ki a csuka február 1-jétől március 30-ig, a balin, a sügér, a fogassüllő március 1-jétől április 30-ig, a kőszüllő március 1-jétől június 30-ig. A garda, a domolykó, a jászkeszeg, a szilvaorrú keszeg, a paduc és a márna április 15-től május 31-ig, a ponty május 2-től május 31-ig, a compó május 2-től június 15-ig, a harcsa május 2-től június 15-ig, a

⁶³ EBH 2015. B.24. Lásd még *Belegi i. m.* 1007.

⁶⁴ *Belegi. no.*

⁶⁵ Hhvtv. 2. § 16.

⁶⁶ Hhvtv. 2. § 17.

⁶⁷ Dr. Holly Iván (szerk.), *Horgászati Alapismertek*, Mezőgazdasági Kiadó – MOHOSZ, Budapest, 1977, 56–72.

⁶⁸ Magyar Országos Horgászszövetség (MOHOSZ) Országos Horgászrendje II.12.

⁶⁹ Dr. Holly Iván (szerk.), *Horgászeszközök, horgászalkáltságok*, Mezőgazdasági Kiadó – MOHOSZ, Budapest, 1979, 135–178.

⁷⁰ A Hhvtv. 47. § (5) bekezdése szerint a miniszter egyenáramú elektromos eszköz használatával történő halfogási tevékenység végzésére engedélyt adhat.

sebes pisztráng október 1-jétől március 31-ig.⁷¹ A tilalmi idő a halak szaporodásához kötődik. Vizeinkben őshonos halfajok többsége tavasszal, illetve korányáron ívik, kivétel a sebes pisztráng. Legkorábban idő halaink egyike a csuka, mely már 5-6 cm víz hőmérsékletnél szaporodni kezd.⁷² Irányadó ez akkor természetesen, ha enyhébbek a telek, mint az utóbbi időszakban. Hidegebb teleken azonban állóvizeinket még március derekáig is jégpáncél fedheti, mely alatt a csuka ugyan az ívó hely felé vonulhat, szaporodása azonban nyilvánvalóan csak a jégmentes vízben kezdődik meg. Ettől függetlenül természetesen a tilalmi időszak adott, azt az időjárási viszonyok, vagy a halásznak, a horgásznak az ívási időről való elképzelései nem írhatják felül.

A bűncselekmény második fordulatajának elkövetési magatartása a kíméleti területen történő halfogásra irányuló tevékenység is. A kíméleti terület a hal nyugodt, ártalom- és zavarmenetes telelését, valamint szaporodását biztosító vízterület, melyet a halgazdálkodási hatóság jelöl ki.⁷³

A Hhvtv.-ben és végrehajtási rendeletében meghatározott aktív tevékenységek képezik a bűncselekmény második fordulatajának elkövetési tárgyát is a hal, melynek fogalmára már az első fordulat taglalásakor kitértem. A halra vonatkozó rendelkezéseket a Hhvtv.-ben meghatározott esetekben alkalmazni kell a törvényben írt, már felhívott más hasznos vízi állatokra is. A bűncselekmény alanya bárki, így halászati és horgászati engedéllyel rendelkező személy is lehet. A bűncselekmény csak szándékosan, akár egyenes, akár eshetőleges szándékkal követhető el. A bűncselekmény e fordulata sem tartalmaz eredményt. A cselekmény csak aktív magatartással valósítható meg. Az orvhalászat második fordulata is valódi alaki bűnhalmozatban állhat a lopással.⁷⁴

A tilalmi idők megsértése, valamint egyes tiltott eszközök, módszerek felismerése, megfelelő jogi értékelése rendszerint nem jelent problémát a jogalkalmazásban. A tanulmány valamennyi tiltott módszer és eszköz elemzésére nem térhet ki, indokoltnak látom azonban a vízparton más horgászok által is gyakrabban tapasztalt gereblyezés bemutatását, valamint az élő csalihallal való horgászat jogi problémáinak felvázolását.

A Hhvtv. 2. § 4. pontja szerint a gereblyezés, mint tiltott horgász módszer a hálnak nem táplálkozási viselkedésére alapozottan, és a szájníylásán kívüli más testrészebe akasztott horoggal történő zsákmányul ejtése. A gereblyezés speciális felszerelést igényel. Rendszerint szükséges egy igen erős, hosszú (3-4 m), „gerinces”, kemény bot, egy nagyobb orsó, valamint erős, az átlagostól vastagabb horgászszinór. A gereb-

lyés horgász eszköz végszerelékét egy nagyobb ólom, valamint több hármashorog alkotja. A háromágú horgokat köthetik külön a főzsinórhoz erősített előkére, vagy rögzíthetik szorosán az ólomhoz, gyakran ráöntve az ólmot a horogra, így egybekötve a szerelékét. Egy horgász, de különösen a halór, vagy horgászati ismeretekkel rendelkező rendőr nyomban felismeri a tiltott eszközt, mint ahogy a módszerhez szükséges speciális mozdulatsort. A gereblyézést folyóvízen, holtágokban és tavakban is alkalmazzák, akár nyári, akár téli időszakban. A horgász kiveti a zsinórt a vízbe, majd jellegzetes, rángató, „kaszáló” mozdulatokkal vontatja be a végszerelékét. Tavasz-nyári időszakban általában a víz felső oszlopában, és a felszín közelében tartózkodó nagyobb testű halak, mint az amur, a busa, pontycsapat tagjainak elejtését célozza a gereblyezés. Téli időszakban jellemző a nagyobb értékű, nagytestű harcsa vízfenékről történő gereblyézése. A harcsa faji tulajdonsága ugyanis az összebújás, a csoportos elfekvés, különösen télen, veremelés idején.⁷⁵ Ilyen időszakban a gereblyező a fenékre engedi süllyedni végszerelékét a hal vélt tartózkodási helyén, és ott kívánja belerántani a horgait fekvő, vagy az mederfenék közelében lebegő harcsacsapat valamely példányába.

A gereblyezés kiemelése azért hangsúlyos, mert egyes engedélyezett horgász módszerek is alkalmasak lehetnek a gereblyezéshez hasonló elven alapulva a hal kifogására. Még fenekező horgászatnál is előfordul, hogy a szerelék kivontatásakor véletlenül egy hal testébe akad a horog és így kerül kifogásra, de pergető horgászatnál ennek jóval realitásosabb a lehetősége. Véletlen módon való testbeakasztás nem minősül gereblyezésnek, ha azonban valaki pergetés során, célzottan úgy irányítja a nehéz műcsalit, hogy a halat „kivülről”, azaz testbe akassza meg, az már úgy gondolom, hogy tiltott, tényállásszerű horgász módszert jelent.

A pergetés az egyik legsportosabb, és legsportszerűbb horgász módszer, mégis alkalmas lehet, eredeti céljának tiltott megváltoztatásával és a módszer átalakításával gereblyezésre.

A pergető a különböző műcsalik bevontatásakor a betegen vergődő táplálékhal mozgását imitálja, így készítve támadásra a zsákmányra váró ragadozót.⁷⁶ A ragadozó halat általában az éhség vezeti, de különösen a csuka akkor is támad, ha nem éheznek. Gyakran tapasztalhatják a horgászok, hogy a kifogott csuka gyomra tele van emésztetlen, vagy félig emésztett táplálékkal, a hal mégis kapott. A könnyű testű woblerok, körforgó villantók, műanyag csalik általában nem alkalmasak gereblyezésre, azonban a nagytestű, különösen a harcsa és a csuka kifogását célzó ún. támolygó villantók már igen, ezért a vizek országútján járó sporthorgásznak, és különösen a halórzésnek különös figyelmet kell fordítani arra, hogy nem történik-e visszaélés a pergető horgászat során, utalva azonban arra

⁷¹ 133/2013. (XII. 29.) VM rendelet 9. számú melléklet.

⁷² Pénzes Bethen – Tólg István: *A halak üszőfői és szokásai*, Natura, Debrecen, 1980, 128.

⁷³ Hhvtv. 4. §.

⁷⁴ *Polt: i. m.* 46.

⁷⁵ Dr. Székely Ádám: *A harcsa és horgászata*, Mezőgazdasági Kiadó – MOHOSZ, Budapest, 1980, 15.

⁷⁶ Dr. Hunyadi Attila: *A süllőhorgászat módszerei*, Fish Könyvkiadó, Budapest, 2000, 98–105.

is, hogy a gereblyezés speciális felszerelést igényel, ezért rendes pergető készüléggel nyilván jóval kisebb határfokú a gereblyező módszer.

Egyes ragadozó halak, különösen a harcsa, a csuka, a fogassüllő, a balin, a csapósügger, a domolykó horgászata egyes időszakokban igen eredményes élő csalihallal. Dogmatikai kérdést vet fel azonban, hogy a nem védett, illetve fajlagos tilalmi idővel és méretkorlátozással nem oltalmazott egyéb halfajok (pl. ezüstkárász, szélhajtó kűsz) élő egyedeinek csaliként való használata nem ütközik-e a Btk. 244. § (1) bekezdés a) pontja szerinti állatkínzás törvényi tényállásába, illetve összhangban áll-e az élő csalihal horgászat az állatvédelmi törvényi rendelkezéseivel, vagy épp az európai uniós természetvédelmi normákkal. Az élő csalihalat rendszerint éles egyágú, vagy háromágú horogra tűzve veti a horgász a vízbe, úszós, vagy fenekező készülégen, avagy tapogatva, mártogatva.⁷⁷ Emellett előfordul a csalihal bőr alatt történő felfűzése, vagy a szemüregbe való horogakasztás. A Hhvtv. 2. § 16. pontja deklarálja a csalihalfogást, ezáltal nyilvánvalóan az élőhal csalis horgászat törvényességét, mindez nyomon követhető a MOHOSZ Országos horgászrendjéből is. Az nyilvánvaló, hogy a kishal horogra tűzése olyan bánásmód, mely maradandó egészségkárosodást, sok esetben pusztulást okoz, de a ragadozó táplálékszerzésre irányuló magatartását, halász-horgász műszóval „rablását” kiváltó, a horgon való, sokszor órákig tartó vergődés egyben különös szenvedéssel jár. A csalihal horgászat mégsem valósít meg büntető törvényi tényállást, mert egyrészt hiányzik egy tényállási elem, a bántalmazás indokolatlan volta, másfelől a Hhvtv. idézett törvényi rendelkezése olyan jogszabályi engedélyt jelent, mely kizárja a jogellenességet. Úgy gondolom azonban, hogy az európai normáknak megfelelően a jövőben indokolt lenne a horgászati szabályok szigorítása, az élőhalas csalizás lehetőségének megszüntetése, mert a horgászat rekreációs céljával sem áll összhangban a gerinces állatnak minősülő halnak akár csalizás során a rendkívüli szenvedés okozása. A ragadozó halak más, sportszerű módon, például pergetéssel jól kifoghatók, másrészt a környezetjogi alapelvekhez sem igazodik az élő csalihal horgászat.

Az orvhalászat törvényi tényállása még csak két és fél éve van hatályban, de a bírói gyakorlatban már láthatunk ilyen típusú magatartásokat. Már a törvény hatályba lépését követő napon a vádlott a Duna egyik öblében gereblyező módszerrel akart halat fogni, de második dobása után tetten érték a halörök. A bíróság a 2014. február elején meghozott jogerős ítéletében a Btk. 246. § b) pontja szerint minősülő orvhalászat vét-

sege miatt, mint visszaesőt 30 nap elzárásra ítélte.⁷⁸ Egy másik ügyben a bíróság egy főcsatorna halászati területén emelőhálóval engedély nélkül halászó személyt ítélte próbaidőre felfüggesztett fogházbüntetésre.⁷⁹ Találkozhatunk szigorúbb ítélettel is, amikor a bíróság a tiltott halászati eszközzel halászó vádlottat társtettesként elkövetett lopás vétsége és orvhalászat vétsége miatt végrehajtandó szabadságvesztéssel sújtotta.⁸⁰ A szankció kiszabása nyilvánvalóan igazodott az elkövető személyi körülményeihez és előéletéhez, fontos jelzés azonban a társadalom számára, hogy a vizek kincseinek részét képező halállományt jogtalanul fosztogató elkövetőnek a törvény szigorával kell számolni.

5. Zárszavak

Amint láthattuk a természeti környezet, a föld, és méhének kincsei, a vízkészlet, az élővilág, az állatok és a növények fokozott, alkotmányos és törvényi szintű védelemben részesülnek már évtizedek óta. A hatályos Alaptörvény több helyen és részletesen határozza meg azon garanciákat, melyet biztosítják a környezetvédelmet, egyrészt a normatív szabályok, másrészt a jogállam működését segítő intézményrendszer kialakításával. Gondolhatunk itt az Alkotmánybíróságra, a rendes bíróságokra, az ügyészségre, valamint az alapvető jogok biztosára, különösen az ombudsmannak a jövő nemzedékek érdekeit védő helyettesére. A természeti környezetet sértő gazdasági társaságok, személyek egyrészt közigazgatási jogi, polgári jogi következményekkel számolhatnak, másrészt a törvényi tényállást megvalósító alany ellen az állam büntetőjogi következményeket alkalmazhat. Ezek nagyon fontos törvényi kötelmek és szankciók, de miként már említettem a természeti környezet egyensúlyának fenntartása a mi nemzedékünk feladata. A jelen államának, polgárainak és mindenkinek a „kezában” van a jövő generációjának sorsa, ezért környezetünk épségének fenntartása egyben az emberiség jövőjének a záloga. Ezt figyelembe véve kell, hogy óvjuk a nemzeti vagyont, földünk kincseit, vízkészletünket és az élővilágot.

A latin találó mondása szerint, „*Age quod agis*, azaz hajtsd végre a kötelességed.” Környezetvédelmi kötelemeink végrehajtása úgy gondolom kulcsfontosságú a környezet épségének fenntartásában és a védelmi szint csökkentésének elhárításában. ■

⁷⁸ Esztergomi Járásbíróság 4.B.602/2013/5.

⁷⁹ Nyíregyházi Járásbíróság 2.B.1016/2014/2.

⁸⁰ Szarvasi Járásbíróság 8.B.133/2012/17., Gyulai Törvényszék Bf.340/2013/5. Lásd *Elek: i. m.* 258–263.

⁷⁷ *Dr. Székely: i. m.* 31–32.